

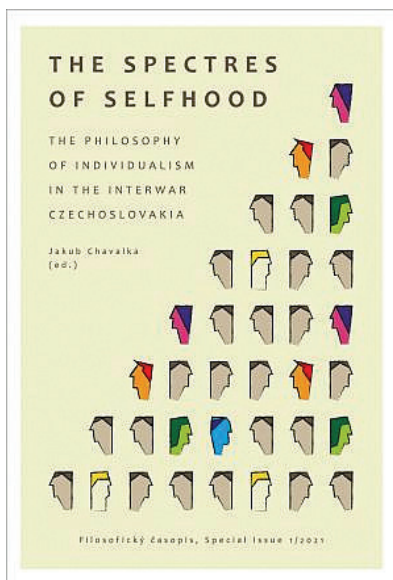
Ondrej
Marchevský

Prešovská univerzita
v Prešove

**Keď sa spolupráca podarí...
je z toho individualizmus
(ako kantovská alternatíva¹)²**

Jakub Chavalka (Ed.): Mimoriadne číslo *Filosofického časopisu* „The Spectres of Selfhood. The Philosophy of Individualism in the Interwar Czechoslovakia“. 1/2021. 221 s.

V anglickom jazyku sa čitateľom ponúka výsledok systematickej práce a zároveň aj spolupráce trinástich českých a slovenských kolegov. Rozmer spolupráce je zostavovateľom tohto mimoriadneho čísla doktorom Jakubom Chavalkom akcentovaný vo viacerých rozmeroch. Jedným z nich je spolupráca vnímaná ako tvorivý príbeh postavený na heuristike (do pozornosti tu možno dať časť *Bibliography*, ktorá nie je len sumárom použitých zdrojov), intenzívnom štúdiu východiskových textových materiálov, mapovaní intelektuálnej atmosféry medzivojnového obdobia a dôb, ktoré mu predchádzali. Je príbehom vzájomných konfrontácií medzi autormi, aj ich intenzifikácie počas konferencie, organizovanej Slovenským filozofickým združením pri SAV 9. – 11. októbra 2019 na pôde

¹ Tento výraz s použitím úvodzoviek vzťahuje J. Chavalka na tvorbu Františka Mareša (s. 13). Recenzia sa tomuto motívu bude bližšie venovať.

² Recenzia vzniká ako súčasť realizácie projektu VEGA 1/0725/22 *Kantova praktická filozofia – potenciál a perspektívy*.

UPJŠ v Košiciach. Je potešujúce, že filozofické fórum, ako je toto, dokáže prispieť k formovaniu tvorivých snáh filozofickej komunity, ktorú zostavovateľ Dr. Jakub Chavalka a taktiež Dr. Jakub Marek okolo seba združujú.

Je možné povedať, že myšlienka i texty, ktoré sú prístupné čitateľom, bývajú len zriedkavo výsledkom takého procesu *dozrievania*, aké manifestuje toto kolektívne dielo.

Spolupráca je zostavovateľom zdôrazňovaná nielen v úvodnom predslove zostavovateľa (*A Word from the Editor*), avšak práve na tomto mieste je badateľné, že spoluprácu vníma J. Chavalka aj ako nevyhnutný prípravný proces. Proces, v ktorom má svoje nezastupiteľné miesto pôsobenie prekladateľov, jazykových redaktorov, dbajúcich na kultúru prejavu, a v neposlednom rade tiež vedeckých recenzentov. Poslední menovaní zostávajú neraz, ba žiaľ často nespomenutí. Pritom slová vďaky bývajú často (bárs by to tak nebolo v tomto prípade) jediným *honorárom* ich kritického pohľadu ako autentického tvorivého úsilia. J. Chavalka na nich nielen nezabúda, no venuje ich práci to, čo im patrí – vďaka a uznanie.

Recenzované mimoriadne číslo predstavuje precízne zostavené kolektívne dielo, ktoré svoje zámery a ciele dokáže nielen jasne formulovať, cizelovať, no aj dôsledne naplniť. Možno zo striktné funkčne vnímaného čitateľského pohľadu by bolo vhodnejšie umiestnenie abstraktov a kľúčových slov pred samotné štúdie, nie do izolovanej časti na konci (*Summaries*).

„Žiadny z mysliteľov, ktorým je tu venovaná pozornosť, sa nikdy explicitne neidentifikoval ako individualista, ani netvrdil, že jeho myslenie je na individualitu zamerané. Pravdepodobne to bol výsledok Masarykovho odmietnutia radikálneho individualizmu, ktorý podľa jeho názoru stelesňovali Stirner a Nietzsche.“ Hoci by citovaná myšlienka J. Chavalku zo strany 9, akéhosi druhého vstupu k tejto kolektívnej práci (*Political and Philosophical Individualism. A Brief Introduction to the Problem*), mohla nabádať skôr k opaku, než k systematickému uchopeniu pojmov ako individuum, osoba, individualita, podľa zostavovateľa je možné práve v pozíciách T. G. Masaryka badať, v čom, resp. kde spočíva jadro problému individualizmu ako problému filozofického. Posudzujúc postoje Masaryka z jeho rozpravy *Otázka sociální*, kde sa o sebe zmieňuje ako o individualistovi, no tiež podotýka, že individualizmus nie je možné zamieňať s egoizmom, Chavalka odhaľuje povahu tohto problému ako perspektívy pre dobové reflexie i súčasné skúmania. Tu je možné hľadať aj odpovede na možné kontroverzie, ktoré by mohla prvoplánovo iniciovať citovaná pasáž.

Aktuálnosť predstavených skúmaní dokazuje aj ich schopnosť prehĺbiť poznanie doby, tvoriacej aktívne väzby medzi ideami individualizmu, po-

litickej slobody, utvárajúcej fundamenty demokracie v procese hľadania umiernennej pozície medzi dvoma extrémnymi polohami: subjektivismom a kolektivismom. Práve na tieto okolnosti s prepojením na motív individualizmu sa sústreďí vo svojej štúdii J. Marek (*Philosopher on the Throne. Edvard Beneš and the Philosophical Foundations of Practical Activity*). Presnejšie tak činí v tretej časti svojej štúdie s názvom *The Concept of Individualism in E. Beneš*. Snaha preklenúť tieto dve extrémne pozície je náležitou platformou pre pochopenie ústredného motívu (individualizmu), ktorému dáva J. Marek prívlastok šťastného streda. Prispieva tak aj k ozrejmeniu postavenia i vplyvu ideí Herdera na Beneša.

Recenzovaná kolektívna práca prispieva k poznaniu doby, ktorá ovplyvnila život (a to nielen politický) v našom priestore, históriu a tiež našu identitu. Prispieva k tomu napríklad vplyv tvorivých prostredí, akými boli časopisy *Ruch filozofický*, *Česká mysl* a činnosť ich redakcií.³ Širší kontext je prítomný naprieč viacerými textami, ktoré toto kolektívne dielo obsahuje.

Podľa slov zostavovateľa by sa mal čitateľ pripraviť na niekoľko medzníkov, častí alebo skupín štúdií. Vymedzuje tri časti a trom začiatočným textom i dvom štúdiám, ktoré sa nachádzajú na konci recenzovaného diela, udeľuje vlastné postavenie v obsahovej štruktúre.

Samostatnou časťou je tá, ktorá je venovaná mysliteľom ako Ferdinand Pelikán, Karel Vorovka či Vladimír Hoppe, filozofom, ktorých činnosť súvisela s *Ruchom filozofickým*. Mimoriadnu pozornosť púta štúdia *Ferdinand Pelikán: The Philosophy of Personality as a Cure of Fictionalism*, ktorej autorom je Adam Vostarek.

Pohľady Svätopluka Štúra a Gejzu Vámoša ako zástupcov slovenského filozofického myslenia tvoria samostatnú časť. V podobe ďalšej samostatnej časti vystupuje prezentované skúmanie filozofickej tvorby Ladislava Klímu. Štúdie J. Matouška (*Existentialism in the Journal Letters and the Following Debate of 1947 – 1948*) a už spomenutá štúdia J. Mareka majú vlastné postavenie v záverečnej časti mimoriadneho čísla *Filozofického časopisu*.

Ako osobitý fragment – obsahovú časť, uvádza J. Chavalka tri vstupné štúdie: *Will and Feeling. Individualism in the Philosophy of František Mareš* zostavovateľovho autorstva; K. Sváčková ponúka štúdiu s názvom *A Dead End of Modern Philosophy? The Reception of H. Bergson's Philosophy in Czechoslovak Thinking*; J. Potoček sa prezentuje štúdiou *Rád's Criticism of the*

³ Uvažovanie o podiele dobových periodík na formovaní filozofickej kultúry je možné v priestore tejto tvorivej komunity vnímať aj širšie. Dovolil by som si dať do pozornosti text, ktorý odznel počas VI. Slovenského filozofického kongresu SFZ pri SAV Holodňák, R.: Ke 115. výročí Volné myšlenky u nás. In: Gáliková Tolnaiová, S. a kol., eds.: *Myslieť inak – iné v myslení*. Bratislava: SFZ pri SAV, 2021, s. 129–140.

Czech Individualist Inter-War Philosophy.

Na tomto mieste by ale bolo možné vstúpiť do polemiky s prezentovanou koncepciou víziou. Nie preto, žeby tieto texty spolu nesúviseli, no jeden z nich má osobité postavenie nielen vo vzťahu k ďalším dvom, no vôbec k obsahovému naladeniu celého kolektívneho diela.

Naše čítanie nadobúda tento dojem, pričom si určite neuzurpuje jediná prípustnú náležitosť exegézy daného obsahu, resp. obsahov, výsledkov skúmaní názorového spektra medzivojnového myslenia. Netvrdíme, že všetky ostatné štúdie na ňu bezprostredne nadväzujú, no viažu sa priamo na otázky, ktoré sú ňou nastolené, a prístupy riešenia, ktoré stanovuje, a to aj kriticky. Máme na mysli štúdiu, ktorú J. Chavalka venoval Františkovi Marešovi ako tvorcu *kantovskej alternatívy* (s. 13) v československom myslení.

O tomto profesorovi fyziológie, ktorý bol členom profesorského zboru aj počas štúdia Gejzu Vámoša na Lekárskej fakulte v roku 1918, referuje J. Chavalka na pozadí jeho širšieho vnímania či konceptualizácie vedy. Tá sa stáva reakciou na dobový prístup k človeku ako čistému materiálu. Tvorba F. Mareša v danom ohľade predstavuje snahu prepojenia fyzickej a mentálnej stránky človeka. Vytvára tak priestor pre opätovné zakomponovanie, prinavrátenie metafyziky (zameranej na človeka) do medicíny i ďalších vied.

Spojenie medzi fyzickou, telesnou stránkou a medzi mentálnymi dispozíciami (vrátane chcenia a pociťovania) človeka ako unikátneho organizmu sa stáva určujúce pre všetku možnú skúsenosť. V týchto úvahách sa podľa autora manifestuje interakcia F. Mareša s filozofickým hľadaním odpovede I. Kanta na otázku: Čo je človek? Pociť a pociťovanie sú v uchopení F. Mareša integrálne spojené s uvažovaním o transcendentálnom subjekte vo vymedzení I. Kanta. Toto uvažovanie sa snaží F. Mareš *alternatívne* posúvať ďalej. Pýtaním sa, ktoré môže generovať text J. Chavalku v prostredí zainteresovaných čitateľov, je úspešnosť tejto snahy – posunu F. Mareša.

Ak bolo spomenuté, že otázky problematizované F. Marešom rezonujú naprieč všetkými štúdiami, a zároveň bolo zdôraznené uvažovanie o *kantovskej alternatíve*, za detailnejší pohľad stojí štúdia, ktorú venoval A. Vostarek F. Pelikánovi. Štúdia zachytáva jedného zo zakladateľov a dlhoročného redaktora časopisu *Ruch filozofický* v pozícii filozofa, uvažujúceho o (ne)relevantnosti aktualizujúcich presahov motívu *veci osebe*. Opierajúc sa o habilitačnú prácu F. Pelikána *Fikcionalismus novověké filosofie zvláště u Kanta a Huma*, predstavuje Kanta (spoločne s odkazom D. Huma) ako kulminačný bod progresu modernej filozofie. Približuje taktiež osobité pojmoslovie (fikcionalizmus), ktorým sa F. Pelikán snaží zotrvať v preferovanej diskurzívnej rovine (filozofie osobnosti), no zároveň nechce riskovať zaradenie

k tým, ktorí by boli z pozícií vlastných T. G. Masarykovi predmetom kritiky (stúpenci učenia M. Stirnera).

Konkludujúc recenzné postrehy, žiada sa prinavrátiť k momentu tvorivej filozofickej spolupráce, ktorá je vlastná autorom recenzovaného špeciálneho čísla a ktorá predstavuje nielen prístup, ale aj osobnostný vklad J. Chavalku a J. Mareka. Vklad, ktorý niektorí môžu v akomsi omyle považovať za samozrejmosť. Ich prístup ako vklad spočíva v utváraní živých a intenzívnych väzieb medzi učiteľmi a študentmi, študentmi ako kolegami a spolutvorcami hodnotného počinu, akým tento recenzovaný súbor štúdií nepochybne je. Ide o prístup, ktorý nie je všeobecne rozšírený. Môžeme ho dokonca poňať ako jednu z vlastných výziev, ktoré toto kolektívne dielo prináša. Z pohľadu autora recenzie ide o detail, ktorý zanecháva silný dojem, zároveň tiež vedie k prehodnocujúcemu *pozastaveniu sa*. Ide o moment, nad ktorým by sme sa dnes mali zamyslieť pri tvorbe konceptov výuky filozofie a príprave tých, ktorí budú vyučovať filozofiu, a obzvlášť tých ambicióznějších, ktorí sa rozhodnú vyučovať filozofiou.

doc. Mgr. Ondrej Marchevský, PhD.

University of Prešov

Faculty of Arts

Prešov, Slovakia

ondrej.marchevsky@unipo.sk

ORCID ID : 0000-0002-3951-7053